

Wanek Ferenc

Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán

A szerző az utóbbi évben heves viták keresztüztüzebe került gondolatot, az ökumenikus egyházi tulajdonú, magyar állami felajánlásból felépítendő magyar magánegyetem tervét próbálja írásában a maga érvrendszerével és meglátásával körbejárni, azzal a határozott szándékkal, hogy annak gondolatát minden kételytől mentesítse, s azt mint az erdélyi magyar felsőfokú képzés üdvözítő megoldását vetítse elénk.

Véleményem szerint a cikk jóhiszemű gondolatmenete a témafelvetésben néhány alapvető tényező felett elsiklott, a romániai felsőoktatás helyzetét ugyan valós tények tükrében, de hézagosan, és nem alakulásának folyamatában szemléli. Azokból, következtetésképpen az erdélyi értelmiség-utánpótlást illetően olyan többé-kevésbé reális számbeli hiányra mutat rá, melyeket - meglátásom szerint -, a vázolt stratégiával épülő magánegyetem nem képes orvosolni.

A témafelvetésben hiányolom, hogy csak a tanulási kedv növekvő mértékére hivatkozik (*Bevezető*, 6. bekezdés), de a társadalom várható munkaerőpiacát nem elemzi, sem azt, mekkora a mai és holnapi romániai társadalom anyagi eltartó ereje a munkaerőpiacot meghaladó szakemberképzéssel, vagy a pályamódosításra kényszerülő munkanélküli értelmiség elhúzódó oktatási idejével, illetve az így megnövekedő anyagi ráfordítás terhelésével szemben. De nem tárgyalja a kérdésnek azt az aspektusát sem, hogy a legszegényebb kelet-európai társadalmak legszegényebb kisebbsége tagjainak mekkora a fizetőképessége egy nyilván jelentős oktatási költségeket igénylő magánegyetemen, egyáltalában az erdélyi magyar társadalomnak van-e anyagi eltartó ereje egy dupla adóztatást jelentő, kompetitív "teljes egyetem"-hez (vö.: *Tények és feladatok* fejezet 3. pont, utolsó bekezdés).

A mai romániai felsőoktatási hálózat magyar hallgatói körének feltérképezésekor (*Bevezető*, 5. bekezdés) nem érthetek egyet azzal, hogy az írás szerzője ugyanabba a halmazba sorolja az államilag akkreditált rangos intézményeken tanuló fiatalokat, a Partiumi Keresztény Egyetemen jó szándékkal, de nehezen összehasonlítható feltételek (és esetleg eredmények) mellett, akkreditáció hiányában folyó oktatásban részesülőkkel. Ugyanakkor említést sem tesz a - minőségében és honi akkreditációban esetenként megkérdőjelezhető - magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett karain nappali, látogatás nélküli vagy távoktatásban részesülő fiatalokról. Az értelmiségutánpótlás-képzésben az erdélyi magyarság számára valójában elenyésző hatású, sőt a szürkeállomány-vesztést jelentősen tápláló magyarországi ösztöndíjas vagy önerőből történő felsőfokú nappali képzés adatainak taglalását, s annak (morális) társadalmi hatását sem szabadna figyelmen kívül hagyni.

A következőkben Tonk Sándor vitaindítója is két alternatívát körvonalaz:

- az állami oktatás bővítése, illetve
- egy magánegyetem megteremtése.

Az első alternatívát sommásan elintézi azzal, hogy "az állami önálló magyar egyetem létrehozása a politikum szférájába tartozik". Azzal egyetértek, hogy egy intézmény beindítása a jelenlegi törvények értelmében politikai döntés függvénye, de az intézményteremtés nem merül ki ebben. Vannak lehetőségek, sőt elvégzendő feladatok egy ilyen döntést előkészítendő, mely - többek közt - a szakma látványosságoktól mentes, hétköznapi megfeszítő munkáját feltételezi, mely munkát például a Babes-Bolyai Tudományegyetemen belül évek óta a magyar vonal vezetői és oktatói gárdája kitartóan végzi, amelyről a tanulmány készítője (bár maga is e munka részese) mintha nem akarna tudomást venni. Ez derül ki abból is, ahogy a *Tények és feladatok* című fejezet 1. pontjában a "román állam által működtetett egyetemeken folyó magyar nyelvű oktatást" értelmezi: a magyar vonal jelenlegi állapotát véglegesnek tünteti fel, nem ismerteti a tényt, hogy annak vezetősége milyen erőfeszítéseket tesz azért, hogy azt önállósítsa, miként azt sem ismerteti, hogy egy paritásos szenátusi bizottság jelenleg ezt konkrét tárgyalások keretében vitatja. Meg sem említi azt, hogy a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben beindult, sőt zöld utat nyert hasonló, az oktatói helyeket és a hallgatói keretet elkülönítő magyar vonal megteremtése. Az is elkerüli figyelmét, hogy a kolozsvári Műszaki Egyetemen is mozdult valami, elfogadták - igaz, egyelőre fakultatív jelleggel - a magyar oktatás bevezetésének a lehetőségét. Nincs tudomása arról, hogy a jelenlegi tanügyi törvény értelmében megengedett

magyar oktatási vonal beindításának ügye a kolozsvári Mezőgazdasági Egyetemen is a legmagasabb politikai döntés elé került. Igaz, a mi érvháttérünk is csonka volna, ha nem említenők a kolozsvári Zeneakadémián, minisztériumi támogatás mellett is meghiúsult kísérletet a magyar oktatás bevezetésére. A kilátástalanul negatív tapasztalatok - a többi esetben észlelt általában lassú előrehaladás ellenére is - mégiscsak a mérleg könnyebbnek minősülő serpenyőjében vannak. Állítom ezt akkor, amikor távolról sem tartom kielégítőnek az eddigi eredményeket.

Természetesen különbség van egy magyar nyelvű oktatási vonal és egy magyar szellemiségű önálló intézmény közt, de kérdéses, hogy időben melyik a gyorsabban kivitelezhető: egy ugyanolyan léptékű, anyagilag hasonlóan biztosított háttérű magánegyetem finalizálása (tervezéssel, kivitelezéssel és akkreditációval egyetemben), vagy egy akkreditációval, anyagi háttérrel és megfelelő reputációval rendelkező vonal, majd tagozat önállósítása? A jelenlegi román törvények tényleg olyan kategorikusan tiltják azt, vagy a mai törvényes kereteket, illetve a román törvényhozást és politikai hatalmat egy globalizálódó Európa elvárásai mellett is annyira megmászhatatlannak kell tekintenünk, avagy pont az európai integráció állna egy ilyen folyamat útjába? Ezeknek a lehetőségeknek a mérlegelését a szerző fel sem veti, hanem sietősen vezeti olvasóját a maga meggyőződésének elfogadása felé: minél hamarabb bele kell vágnunk egy teljes szerkezetű magánegyetem építésébe.

Tévedésbe esik az, aki "az erdélyi magyar közvéleményt" azzal vádolja, hogy a '90-es változások után elfogadta a magánegyetem gondolatát, a magyar állam nagylelkű felajánlása után pedig elutasítja azt. Még nagyobb hiba lenne ezzel a váddal a Bolyai Társaságot illetni, elnökének fennebb megfogalmazott, eddigi gondolatmenete alapján. Egy kiegyensúlyozott felsőoktatási hálózatban meggyőződésem, hogy a magánegyetem(ek)nek is jól meghatározott konkurenciális és komplementer szerepe van. De magánegyetem - főleg a kelet-európai társadalmak anyagi romlásának szintjén - nem helyettesítheti az állami felsőoktatás szerepkörét, egy kettős adóztatás terhe alatt nem tudja felvállalni azokat a feladatokat, amelyek a teljes körű felsőoktatás feladatai (sem számarányaiban, sem differenciáltságában) - egy közel kétmillió kisebbség esetében. Veszedelmes a magánegyetemi kezdeményezést, mint megoldást, az erdélyi magyar értelmiség-utánpótlás kérdésében az állami egyetemmel szembeállítani, amit a cikk szerzője az egész írás szellemével megtesz.

Súlyos tényismeret-hiány azt állítani, hogy a '90-es évek változásai "után készült első tervek, melyek az önálló magyar Bolyai Egyetem helyreállítását körvonalazták, mint lehetséges változatot kezelték az anyaországi, a külföldi magyarság támogatásával létesítendő magánegyetem alapítását". (*Tények és feladatok fejezet, 3. bekezdés*). Az igazság abban a nem elhanyagolható "apróságban" különbözik a fent idézett állítástól, hogy a tervezet készítői annak ismételt hangsúlyozása mellett, hogy az adófizető erdélyi magyarságot egy állami támogatású önálló felsőoktatási hálózat illeti meg, melynek központja és védőernyője a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem kell hogy legyen, felvetették azt a lehetőséget, hogy ezt az egyetemet a politikai határoktól független egész magyar nemzet adakozásából építsék fel, majd azt képletes összegért a román államnak bérbe adják, melynek ellenében azonban *az évenkénti fenntartási költségek a román államkasszából fedezendők*. (Ezt az előzékeny megoldást a román állam által 1919-ben kisajátított egykori Ferenc József Tudományegyetem infrastruktúráját féltők ellenzésének kivédésére, az egyetemalapítás valóban jelentősen költségvetést terhelő kiadásai miatti feltételezett elodázás megelőzésére, de akár az államkasszában erre a befektetésre belátható időn belüli képtelenségére hivatkozók elhallgattatására, mint egy járható alternatívát vetették fel a tervezet készítői.)

Sajnálatos, hogy Tonk Sándor cikkében előbb próbál arra feleletet adni, *Mit értünk önálló magyar egyetemen?*, mint arra a kérdésre: *Mit értünk egyetemen és egyetemi hálózaton?* Talán, ha a két kérdést megfordította volna, nem mulasztotta volna el tisztázni, hogy a felsőfokú oktatás egészében nem csak az egyetem(ek) feladata. Hogy maga az egyetem elsősorban kutatáshoz kötődő szellemi elitképző intézmény (kellene hogy legyen). Hogy csak az utolsó két század bővülő tömegképzési igényei kényszerítettek plusz feladatokat az egyetemre, de az eredeti céljának továbbra is meg kell felelnie. Hogy a felsőfokú oktatás formáiba az egyetemeken kívül beletartoznak a kifejezetten szakemberképzésre szervezett főiskolák és kollégiumok (még akkor is, ha nevezéktanában a jelen romániai törvénykezés egyetem és főiskola közt nem tesz különbséget - ami csak a törvényen sokat rágódó és alakítgató parlamentereink szakértelmének fokmérője). Nem hiszem, hogy figyelmen kívül hagyandó pontosítások ezek, amikor például egyetemtelepítés ügyében kell dönteni. Ilyen pontosítások mellett nem maradt volna ki egy döntő érv a romániai magyar egyetemtelepítés Kolozsvár-központúsága mellől, jelesen az: hogy ez az egyetlen erdélyi város, ahol megfelelő kutatóintézményi háttér működik (nagy számú magyar alkalmazottal) majd minden tudományterületen.

Itt kell elmondanom, hogy többször érte a Bolyai Társaságot és személyemet is az a vád, hogy makacsul, és indokolatlanul csak Kolozsváron képzelünk el egyetemet (értik alatta a teljes főiskolai hálózatot is), amikor arra - például - a Székelyföldnek is szüksége van. Amellett, hogy ennek a vádnak az egyik alapja, hogy hangoztatói nem érzékelik a különbséget az egyetem s a felsőoktatás más formái közt, illetve nincsenek tisztában egy egyetem

infrastrukturális háttérigényéről, a Kolozsvár-központúságot összetévesztik Kolozsvár kizárólagosságával. Jelenleg Erdélyben megalapozott egyetemet indítani (vagy működtetni) valóban csak ebben a városban lehet, ezzel egy véleményen vagyok Tonk Sándorral. De senki nem állítja (nem állíthatja) azt, hogy megalapozatlanok azok az igények, hogy akár kihelyezett karok, akár főiskolai intézmények vagy kollégiumok szintjén mind a Székelyföldön, mind a Partiumban, de akár más szórvány magyar területen égetően fontos felsőfokú oktatási egységeket telepíteni. De ki látott faágakat fatörzs nélkül? S vajon nem a törzsből nőnek ki az ágak? Ám a fát nem mindegy hova ültetik. Nem tud életerős ág hamarabb nőni, mint a törzs. Befőttesüvegben hajtattott ágon nem lesz termés.

Egyetértek Tonk Sándorral abban, hogy az önálló magyar egyetem az, "amelynek nem csak az oktatási nyelve magyar, hanem olyan oktatáspolitikai célkitűzések szolgálatában áll, amelyek a romániai magyar társadalom érdekeit, jövőjét szolgálják". Itt azonban szükségesnek tartom pontosítani azt, hogy az önálló magyar egyetem minőségileg jobb kell hogy legyen, mint román nyelven oktató konkurensei, azért, hogy motiválja a legjobb fiataljainkat is, illetve az őket irányító szülőket, hogy a kisebbségi sorssal együtt járó lemorzsolódási veszélyt a minimálisra csökkentse. Az egyetemépítőkre különlegesen nagy felelősséget ró ez a kihívás. Nem lehet "csak" felépíteni, s aztán "majd megy valahogy". Ezeket tisztázva szükséges felfigyelnünk egy valóban átgondolt felsorolás azon tagjára, mely így hangzik: "az egyetem tanári karának kiválasztása". Valóban miből akarunk válogatni? Hisz a meglévő, már működő struktúrák tanári fedezete is szűkös. Egy akkreditálható egyetemi tanár képzése (a legjobb esetben is) több mint egy évtizedet igényel. Avagy a már két-három oktatási intézet közt ingázó tanáraink közül válogatnánk? Lehet, hogy középiskolában ez működő modell, viszont egyetemi oktatásban igencsak az értelmiségi elitképzés rovására menő megoldás - legyen az nemzetközi hírű magyarországi előadó (aki melleleg nem számítható be az egyetem akkreditációs feltételrendszerének fedezésébe). Ki lesz a vesztes és ki a nyertes az esetleges átigazolásokkor?

Valóban "az önálló magyar egyetem önálló egyetemi intézményként kapcsolódhat be az országos és nemzetközi oktatási programokba, vehet részt pályázatokon ..." - hozzáteendő: miután akkreditálták. S itt oszon be az erdélyi magánegyetem egyik sarkalatos kérdése, jelesül a pénz kérdése. A tervezők ugyan már papírra tették, hogy majd számolnak a nemzetközi programokban megpályázható segélyekre s együttműködésekre is, csakhogy azokban csak akkreditált intézményeket vesznek figyelembe. Tudjuk, a romániai akkreditációs törvény (jogos) szigorát. Azt is, hogy sok jóindulatra erdélyi magyar magán felsőoktatási intézmény csak a látszatok szintjén számolhat. Minimum nyolc év az akkreditációs időszak (miután már van működési engedély), de lám, a Sulyok István Főiskola 10 év alatt sem tudta megszerezni. Ki hiszi el azt, hogy évi 2 milliárd forintból, (de akár a duplájából is) tíz év alatt felépíthető egy "többpillérű", "teljes" magánegyetem olyan ingó és ingatlan alapja, mely az akkreditálási feltételeknek eleget tesz? A legalább kétszer akkora összegű különbséget ki és miből fizeti ki? De egyáltalában van-e garancia arra, hogy az egyszeri támogatás folyamatos lesz? Nem ébreszt-e ellenszenvet és kételyt a magyarországi állampolgárban a szándék tisztaságában a nyugati világ előtt, hogy egy állam adófizetőinek a pénzéből egy idegen államban magántulajdonú létesítmény épül - ekkora összegekből? Ami a nyugati világ viszonyulását illeti, erről már volt alkalmam ottani (magyar származású) szakmabeliek lesújtó véleményét meghallgatni nyilvános fórumon. S ha felépült, azt a csekély évi 30 milliárd forint körüli fenntartási költséget (plusz a versenyképesség kihívásának anyagi vetületeit) ki fogja fedezni? Még egy akkreditált egyetem nemzetközi pályázatain is legfeljebb a jól indokolt fejlesztés (és nem a fenntartás) 50%-a nyerhető el. Magántőke - bárhonnan származzon is - fogja-e érdek nélkül szolgálni ekkora összeggel a magánegyetemet?

Engedtessek meg, ha már a kételyeknél tartunk, mielőtt a címben jelzett cikkel a vitát folytatnám, illesszek ide még egyet. Ez az akkreditáláson túli elfogadottság, reputáció, vagy, ha úgy tetszik, a közösségi bizalom tekintetében támadt kételyem. Egy egyetem beérésének minimálisan szükséges idejével összefüggő kételyem. A múlt században alapított kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem nem (a legfinomabban fogalmazva) egy fenntartásoktól terhelt légkörben született, de a legmesszebbmenő állami és közösségi támogatásban részesült. Mégis, mire megteremtette infrastrukturáját, mire tanári karával kivívta (jól megérdemelt) össztársadalmi reputációját, a nemzetközi elismerést, mire feltétlen vonzerőre tett szert, több mint egy negyed századnak kellett eltelnie. A Bolyai Egyetem és a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet ennek a hírnevét, vonzerejét örökölte, s örököli virtuálisan (és joggal) mind a mai napig. De egy új magánegyetemnek azt meg kell szerezni. Addig fönnáll a veszély, hogy a szülő, gyermekének jövőt biztosítani akarván, akár már a középiskolában a román oktatás felé irányítja csemetéjét, hogy a nagyobb garanciát nyújtó román állami egyetemek egyikére bejuthasson, s azt gond nélkül elvégezhesse - akkreditált diploma biztonságában.

Nem kétséges: egy magánegyetemre mindig lesznek kellő számban jelentkezők. Bizonyítja ezt a mai román magánegyetemek példája is. Mindig akad fizetni képes és hajlandó, az állami támogatású felsőoktatásba be nem jutó, de akár kényelmi szempontokat is elsődlegesnek tartó hallgatójelölt. De ez nem a szelekciót, hanem a kontraszelekciót táplálja. De még ez sem zárja ki ösztöndíjjal támogatott valódi tehetségek bevonását, ami azonban

nem igazolja azt, hogy mint kisebbségi egyetem valóban hivatásának csúcsán, maradéktalanul, valódi feladatát végzi az egyetem.

A vitatott cikk szó szerint kimondja, nem tagadja "az állami multikulturális egyetemeken belüli magyar tannyelvű oktatás jelentőségét és szerepét a romániai magyar értelmiségi (elsősorban a tanár-) képzés területén...". De félek, ezt mégis alábecsüli, ha mással nem, azzal, hogy a magánegyetem gondolatát, annak szükségességét ez elé helyezi, azzal, hogy érdemben nem foglalkozik az állami támogatású egyetem reális alternatíváival és azokkal a (mellérendelt intézeteket teremtő) lehetőségekkel, amelyek révén a magyarországi jó szándékú támogatás hatékony (vagy a magánegyetemnél sokkal hatékonyabb) lehetne az erdélyi magyar értelmiség-utánpótlás képzésében.

"A Sapientia Alapítvány soron következő feladata az Erdélyi Magyar Magánegyetem megteremtése kell hogy legyen" - szögezi le a szerző, tudatva velünk, hogy nem ez az egyetlen feladata, de a többi, hogy miben áll, még csak nem is sejteti. Azt viszont a megfogalmazással egyértelműsíti, mi a legfontosabb. A Sapientia Alapítvány szempontjából lehet, hogy ez a fontossági sorrend. Személy szerint úgy gondolom, az erdélyi magyarság szempontjából egy megbízható, vonzó, hatékony és kompetitív felsőoktatási hálózatra van szükség, melynek részese kell hogy legyen a magánoktatás, mely mint olyan, a világon mindenütt: bevallottan profitorientált, s ezt nem tagadhatja még a legkiválóbb minőségű hasonló intézmény sem, hacsak nem akar báránybőrű farkas szerepében tetszelegni. Ilyen minőségében is, igenis szükségét látom egy színvonalas magánegyetemnek Erdélyben, de óvakodom elvárni egy ilyen intézménytől, hogy horpadt zsebű kisebbségi társadalmunk értelmiségépítése legfőbb tényezőjének szerepét vállalja fel. Szeretném, ha a magyar kormánytámogatás is olyan mértékben szolgálna nemes célját a felsőoktatás különböző formáinak támogatásában, amilyen mértékben azok ma, és a belátható időn belül, az erdélyi magyar társadalmat és annak túlélését az értelmiségképzés eszközeivel támogatni képesek.

Végül maradjunk a magánegyetem alapításának néhány gondja körül. Nyilvánvalóan a felterjesztett vitaindító cikk teremtette keretek körében. A cikk szerzője hangoztatja, hogy ez a magánegyetem teljes kell hogy legyen. Ez, az általam hangoztatott fenntartások mellett is lehet reális igény (más kérdés az anyagi fedezet biztosíthatósága). Ez esetben csodálkozom, hogy egy olyan országban, ahol a lakosság foglalkoztatottsága 40%-ban a mezőgazdasághoz kötött, a teljességből a mezőgazdasági és az állatorvosi képzés ennyire kifelejtődött. Következetelen a tervezet abban is, hogy miután az anyanyelvi orvosképzés helyzetét a bevezetôben annyira elmarasztalja, a kisebbségi vonatkozásban oly lényeges szerepet játszó anyanyelvi betegápolás gondja a grandiózus teljességből végzetesen kimarad. Elfogadható a regionális sokpillérség is (ugyan elgondolkozhatunk azon, hogy nem kihelyezett karok rendszeréről beszél, hanem sokpillérségről - mert a két fogalom nem azonos), de ez nagyságrendekben megnöveli az infrastruktúra kiépítésének költségeit, ugyan a költségek fedezéséről egyébként se sokat beszél, mintha az a felajánlott támogatásból - vagy amit hozzáremél (?) - vidáman telne.

Már csak pályázni kell!

Ugyan szerény véleményem szerint egy olyan pályázati kiírás, melynek egyik alapelve, "hogy minden pályázat jogos igényt fejez ki és az Alapítvány Kuratóriumának feladata az, hogy a pályázót segítse abban, hogy a pályázat hiányosságait a kivitelezhetőség érdekében pótolni tudják" (1. rövid távú feladatok, 4. pont), nem lesz képes korrigálni a szerző által korábban inkriminált hiányosságát a romániai magyar tannyelvű egyetemi oktatásnak, mely szerint azt "sok tekintetben [...] ötletszerűség, tervszerűtlenség [jellemzi]" (vö.: *Tények és feladatok*, 3. pont, 5. bekezdés).

Bár hosszasan ecseteli, hogy "az egyetemalapítás olyan vállalkozás, amelyhez időre, [...] stb. van szükség", a *rövid távú feladatok* 5. pontjában úgy fogalmaz, "Elsősorban azokat a pályázatokat kell támogatni, [...] amelyek [...] már az elkövetkező tanévben kivitelezhetőek." Nincs ez ellentmondásban? (Az általunk kihagyott részben van még egy utalás "az elvárásokat" illetően, de homályos, hogy melyek azok, és hogy az azonnal indíthatósággal kapcsolatosak-e.

Az Alapítvány célkitűzésének megvalósítása nem csak Tonk Sándor szerint, hanem szerintem is "igencsak bonyolultnak tetsző feladat", főleg így, pályázati úton. Hisz olyan elvárásoknak akar megfelelni, mint a magyar fiatalok felsőoktatásban való részesítésének olyan mennyiségi növelése, mely a romániai egyetemisták közel 4%-os részarányáról a magyar kisebbség számának megfelelő 7% feletti részarányára való emelését jelenti (tehát majdnem a megduplázását), területi és - vélhetően - minden szakmai kezdeményezés jogosságának úgy adván igazat, hogy a minőség is teljes mértékben biztosított legyen abból az illuzórikusan kevés alapból, mely a Kuratóriumnak kiosztásra rendelkezésére áll. Véleményem szerint, ha az Alapítvány valóban ilyen nagyméretű vállalkozásba kezd, azt csak egy jól átgondolt, évekig mérlegelt egységes terv alapján, sokkal nagyobb anyagi megalapozottsággal, lehetőleg rövid kivitelezési idővel oldhatná meg hatékonyan. Ez a terep nem a kísérletezéseké, a pályázgatásoké. Még mindig nem késő átgondolni, és józanabb irányba téríteni a jószándékú támogatás kereteit.

- Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez
- Biró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből
- Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához
- Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához
- Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez
- Mester Béla: Mi(ke)t értünk ma az "egyetem" szón?
- Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem
- Péntek János: Elvek, tervek és realitások
- Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban
- Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé
- Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében
- Veress Károly: Egy egyetemkoncepció az illúzió és a valóság között
- Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez
- Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán
- Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar Magánegyetem
- Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai összetevőire
- György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
- Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
- A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
- A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
- A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
- Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
- Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
- Győri Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
- Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
- Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
- Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
- Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
- Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
- A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék